

İHYA

İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi
International Journal of Islamic Studies

TEMEL DİNİ BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA VE DERS KİTAPLARINDA ŞÂFİİLİK

SHAFİSM IN BASIC RELIGIOUS KNOWLEDGE TEACHING PROGRAMS AND
TEXTBOOKS

Tecelli KARASU

Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
t.karasu@alparslan.edu.tr, orcid.org/0000-0002-1907-0100

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 14 Mart 2022 / 14 March 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 31 Mayıs 2022 / 31 May 2022

Yayın Tarihi / Published: 14 Temmuz 2022 / 14 July 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Temmuz-Güz/ July – Autumn 2022

Cilt / Volume: 8, Sayı / Issue: 2, Sayfa / Pages: 1015-1031.

Cite as / Atıf: Karasu, Tecelli. “Temel Dini Bilgiler Öğretim Programlarında ve Ders Kitaplarında Şâfîilik [Shafism in Basic Religious Knowledge Teaching Programs and Textbooks]”. İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi- İhya International of Islamic Studies 8/2 (Temmuz/July 2022), 1015-1031.

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ihya>

Öz

Ülkemizde Hanefî mezhebi dışında, başta Şâfiî mezhebine mensup kimseler olmak üzere farklı mezhep ve düşüncede olan kişiler/topluluklar bulunmaktadır. Bu gruplara ait dini yorumların ders kitaplarında ne kadar ve nasıl yer aldıklarının ortaya konulması dinin yaşanması noktasında önemlidir. Bu noktada en sağlam verinin elde edilebileceği yöntemlerden biri, hali hazırda okutulmakta olan Temel Dini Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının incelenmesidir. Bu çalışmada, örgün eğitimde yer alan Temel Dini Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında Şâfiî mezhebine ait görüş ve yorumların nasıl ortaya konulduğunun açığa kavuşturulması amaçlanmıştır. Nitel desende tasarlanan çalışmanın verileri, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2020-2021 eğitim öğretim yılında temel alınan Temel Dini Bilgiler Öğretim programlarının ve ders kitaplarının incelenmesiyle elde edilmiştir. Neticede Temel Dini Bilgiler öğretim programlarının dini öğrenme modeline imkân sağladığı, ders kitaplarının ise temelde Hanefî mezhebi merkezli hazırlandığı kimi yerlerde Şâfiî mezhebine ait yorumlara yer verdiği görülmüştür. Bununla birlikte mezhebi yorum farklılıklarının bulunduğu konularda Şâfiî mezhebine ait görüşler işlenebilir.

Anahtar kelimeler: Din eğitimi, Şâfiî mezhebi, Temel Dini Bilgiler, Ders kitapları.

Abstract

In Turkey, apart from the Hanafi sect, there are people/communities with different sects and ideas, especially those belonging to the Shafi'i sect. It is important to reveal how much and how religious interpretations of these groups are included in the Basic Religious Studies curriculum and textbooks at the point of living the religion. At this point, one of the methods by which the most reliable data can be obtained is to examine the Basic Religious Studies curriculum and textbooks. In this study, it is aimed to clarify how the views and interpretations of the Shafi'i sect are revealed in the Basic Religious Knowledge course books in formal education. The data of the study, which was designed in a qualitative design, were obtained by examining the Basic Religious Studies Curriculum and textbooks based on the Ministry of National Education in the 2020-2021 academic year. As a result, it is seen that the Basic Religious Studies curriculum allows the religious learning model, while the textbooks are basically prepared based on the Hanafi sect, but in some places they include interpretations of the Shafi'i sect. However, the views of the Shafi'i sect can be taught on issues where there are differences in sectarian interpretation.

Keywords: Religious education, Shafi'i sect, Basic Religious Knowledge, Textbooks.

Extended Abstract

With globalization, people's lifestyles and religious needs are changing. Each country tries to respond to the religious expectations of its citizens, taking into account the differing conditions; makes political, legal, social and scientific efforts to produce solutions in its own conditions. How religious education can be given, whether religious lessons will be compulsory or optional, and whether the state can establish an official religious education institution are being discussed in many parts of the world. Theories are developed based on these discussions.

Undoubtedly, the religious education model followed is important in creating the basis for reconciliation for people of different religions and cultures to live together. One of the important issues that pedagogues, policy makers and educators should consider while developing religious education models is to contribute to people's living in tolerance. In this sense, as in western countries, many models have been experienced in the historical process for citizens to live in tolerance and peace in our country.

After the Hanafi sect, Shafi'ism is the sect with the most members in our country. Until recent years, this sect was a sect that mostly people living in the east and southeast of our country belong to, but in the last half century, there is almost no place without its members due to globalization, urbanization and intense migration to the west. In addition, although it was not regular and scheduled until recently, there were madrasas in the rural areas of the east and southeast where information about this sect was given. Muslims residing in these regions met their religious education needs from these unofficial educational institutions, madrasas. The disappearance of this opportunity, the decrease in the trust in religious education institutions called madrasahs, and the lack of an official equivalent of the education given in these places led the members of the Shafi'i sect to seek different searches. It can be said that one of these searches is the demand for a reorganization of formal religious education by taking into account the Shafi'i sect.

The people of the country are not a homogeneous community based on a single religious interpretation. Therefore, religious education, which is carried out only by focusing on one interpretation of religion and by inculcating towards a single reality, not only ignores human freedom, but also prevents the development of a more pluralistic understanding in the religious sense. Moreover, the central religious discourse hinders the development of understanding based on student-centered, constructivism and multiple intelligences theory. However, modern city life has made it difficult for the members of the Shafi'i sect, who want to live by considering their sect, to raise their children with their own knowledge. Therefore, their expectations from formal education have increased. In recent years, efforts have been made to meet their expectations. One of the most appropriate ways to meet the needs of citizens who want their children to be given religious education in accordance with their own sects is the Basic Religious Knowledge course added to formal education programs. However, the method of taking the Shafi'i sect place in the curriculum and textbooks constitutes an important sum of these problems. Because there are differences between the narrative content in the books and the attitudes of the teachers and the common practices in the Shafi'i tradition that are not understood by the students. These differences between the information obtained by students from their families and environment and the subjects taught in the lesson make it difficult for them to understand the subject and may also negatively affect their attitudes towards the lesson.

The courses called Basic Religious Knowledge were added to the curriculum of the second level of formal education (5,6,7 and 8th grades) with the decision of the Board of Education and Discipline numbered 25.06.2012/69 to be taught for 2 hours a week. With the decision numbered 24.08.2012/124, this course has the opportunity to be chosen optionally in secondary education (9th, 10th, 11th and 12th grades). Thus the Basic Religious Studies course can be selected twice. In Imam Hatip secondary schools, on the other hand, these courses are compulsory. In the objectives part of the Basic Religious Studies course,

students are expected to comprehend and explain the orders of the religion they believe in and no learning outcomes related to the psychomotor domain are included. However, mentioning the unity of "theoretical-practical" and "knowledge, skill and behavior" in the program necessitates that the subject of worship should be handled by taking into account the sects.

Two programs have been prepared for this course, namely Imam Hatip Secondary School Basic Religious Studies (Islam 1-2) Course and Secondary School Basic Religious Studies Curriculum (for high schools). When the Secondary School and Imam Hatip Secondary School Basic Religious Studies (Islam 1-2) program is examined; The information on the subjects that should be included in the Secondary School Basic Religious Knowledge 1 (OTDB1) book, which differs according to the sects, is limited. However, for the Secondary School Basic Religious Studies 2 (OTDB2) course, there are many subjects that differ according to the sects in the curriculum. It seems difficult to deal with these issues with a supra-denominational understanding. These learning outcomes and purposes in the preparation of the book naturally necessitate to be handled according to the sectarian view. In this case, what needs to be done is to take the Hanafi sect as a basis and include other sects and views. However, when the textbooks belonging to the Basic Religious Studies courses are examined, it is seen that the books have been prepared by taking only the Hanafi sect in the center on the issues where there are different views.

Depending on the results above;

In the program, it should be specified what information should be given by the teachers about the Shafi'i sect.

At the points where there are different evaluations in the textbooks, the views of the Hanafi sect and the Shafi'i sect can be given comparatively.

Research can be conducted on the approaches and competencies of DKAB teachers to adapt the lesson according to the Shafi'i sect.

Giriş

Küreselleşme ile birlikte insanların yaşam biçimleri ve dini ihtiyaçları değişime uğramaktadır. Her ülke farklılaşan şartları dikkate alarak, vatandaşlarının dini beklenti ve isteklerine yanıt vermeye çalışmakta; kendi koşullarında çözüm üretmek için siyasi, hukuki, sosyal ve bilimsel çaba göstermektedir. Din eğitiminin nasıl verilebileceği, din derslerinin zorunlu mu seçmeli mi olacağı, devletin resmî din eğitimi kurumu kurup kuramayacağı dünyanın pek çok yerinde tartışılmaktadır.¹ Bu tartışmalara bağlı kuramlar geliştirilmektedir. Ülkemizde de benzer tartışmalar yaşanmış pek çok model uygulandıktan sonra² 1982 yılında itibaren, ortaöğretim düzeyinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu olarak okutulmasına karar kılınmıştır. Ancak daha önce olduğu gibi, toplumda bu uygulamadan memnun olmayanlar da olmuştur. Bazı alevi gruplar, Sünnî İslam prensiplerine göre hazırlandığı iddiasıyla bu dersin zorunluluktan çıkarılması için mahkemelere müracaat etmişlerdir.³ Mahkeme kararlarına ve eğitim bilimlerindeki pedagojik yaklaşımlara bağlı olarak öğretim programında, dersin konularında ve işlenmesinde kimi düzenlemelere gidilmiştir. Böylece öğrenci merkezli, eleştirel⁴, objektif ve çoğulcu bir anlayışla din eğitiminin yapılması hedeflenmiştir.

Farklı din ve kültüre sahip insanların bir arada yaşamaları için, uzlaşma zeminini oluşturmada kuşkusuz takip edilen din eğitimi modeli önemlidir.⁵ Pedagogların, politika yapımcıların ve eğitimcilerin din eğitimi modelleri geliştirirken dikkate almaları gereken önemli hususlardan biri, insanların hoşgörü içerisinde yaşamalarına katkı sağlayabilmesidir. Bu anlamda batı ülkelerinde olduğu gibi, ülkemizde de vatandaşların hoşgörü ve barış içerisinde yaşaması noktasında, tarihi süreçte pek çok model deneyimlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan hemen sonra, eğitim tek çatı altında toplanması için 1924 yılında Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu çıkarılmıştır. Ancak tarihi süreçte bu kanunun kimi zaman amacı dışında yorumlanmıştır. Kanunun kabulünden hemen sonra, İmam Hatip okullarının giderek azaltılması ve nihayet 1932 yılında kapatılması, yine aynı şekilde ilkokul, ortaokul ve lise müfredatında yer alan din ile ilgili derslerin müfredattan çıkarılması söz konusu yasayı aşan bir yorumlama çabası olarak değerlendirmek mümkündür. Yaklaşık 20 yıl gibi süre resmi müfredat programlarında din dersleri yer almamıştır. Halkın din eğitimi ihtiyacının giderek belirginleşmesi, komünizmin bir tehlike olarak görülmesi ve panzehirinin din eğitimi olduğuna inanılması, siyasi çıkar gibi nedenlerle 1950'li yıllardan itibaren ilkokul, ortaokul ve lise müfredatlarına din ile ilgili dersler eklenmiş ve nihayet İmam Hatip okulları tekrar açılmıştır. 1982 Anayasasıyla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi zorunlu hale getirilmiştir. Sonraki yıllarda farklı din mensuplarının bu dersten muaf olmalarını

¹ Ali Rıza Gül, "Dinin İşlevleri ve İnsan Hakları Eksininde Devlet Eliyle Din Öğretimi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29 (2010), 138.

² Recep Kaymakcan, "Türkiye'de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler", *EKEV Akademi Dergisi*, 10/27 (2006), 24-33.

³ Eyup Şimsek - Özcan Göngör, "Alevi Yapılaşması, Talepler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitaplarında Alevilik-Bektaşılık", *Journal of Turkish Studies* 8/3 (2013), 541-542.

⁴ Eyup Serkan Öncel "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının eleştirel düşünme becerileri açısından İncelenmesi", *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 11/18 (2019), 2797-2829.

⁵ Nurullah Altaş, *Din Eğitimi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2022), 75-81.

sağlayan düzenlemeler yapılmıştır. Sivil toplum kuruluşları ve halkın yoğun talepleri sonrası Hz. Muhammed'in Hayatı, Kur'an-ı Kerim ve Temel Dini Bilgiler adlı dersler haftada 2 saat okutulmak üzere Talim Terbiye Kurulu 25.06.2012/69 sayılı kararıyla örgün eğitimin ikinci kademesi (5,6,7 ve 8.sınıflarda) müfredatına eklenmiştir. 24.08.2012/124 sayılı kararla bu dersler, ortaöğretimde de (9,10,11 ve 12.sınıflarda) isteğe bağlı olarak seçilme imkânına kavuşmuştur. Bu derslerden Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in Hayatı ortaokul ve lisede dört kez, Temel Dini Bilgiler dersi ise iki kez seçilebilmektedir. İmam hatip ortaokullarında ise söz konusu dersler zorunlu olarak okutulmaktadır.⁶

Temel Dini Bilgiler Öğretim Programında bu dersin amacıyla ilgili olarak; “Öğrencilerin Allah ve Resul'üne karşı sorumluluklarını bilmelerini, bireysel ve toplumsal vazifelerinin farkında olmalarını hedeflemektedir. Aynı zamanda bu ders, İslam dininin özüne ve insanın yaratılışına uygun yaşamaya zemin hazırlayan iman, ibadet, ahlak ve sosyal hayatla ilgili konuları temel düzeyde öğrencilere vermeyi ve onları ahlaki tavır ile tutumlar açısından tutarlılık gösteren bireyler olarak yetiştirmeyi amaçladığı”⁷ ifade edilmektedir. Ancak bu amacın yerine getirilmesi sürecinde farklı mezhep, tarikat ve görüşlere dair uygulamalarda kimi sorunlar gözlenmektedir. Bilhassa Şâfiî mezhebinin öğretim programında ve ders kitaplarında yer alma yöntemi, bu sorunların önemli bir yekününü teşkil etmektedir. Zira kitaplardaki anlatım içerikleri ve öğretmenlerin tutumları ile Şâfiî gelenekteki yaygın uygulamalar arasında öğrenci tarafından anlaşılmayan farklar bulunmaktadır. Öğrencilerin aile ve çevrelerinden edindikleri bilgiler ile derste anlatılan konular aralarındaki bu farklar, onların konuyu anlamalarını güçleştirdiği⁸ gibi derse karşı tutumlarını da olumsuz etkileyebilmektedir.

Temel Dini Bilgiler Öğretim Programında ve bu derse ait kitaplarda Şâfiî mezhebine ilişkin bilgilerin nasıl yer aldığını ortaya koymak önemlidir. Literatür incelendiğinde konu ile ilgili çok sınırlı çalışmanın olması⁹ ve bu çalışmalardan sonra gerek programda gerek ders kitaplarında ve gerekse de öğretmenlerin yetkinliklerinde önemli değişimlerin olması da bu çalışmanın yapılmasının gerekçelerindedir.

Bu çalışmada, örgün eğitimde yer alan Temel Dini Bilgiler Öğretim Programında ve programa bağlı olarak hazırlanması gereken ders kitaplarında, Şâfiî mezhebinin nasıl ele alındığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaca bağlı olarak çalışmanın aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Dinin yaşanmasında mezheplerin yeri nedir?

⁶ İbrahim Geyik-Mahmut Zengin, “Ortaöğretim Seçmeli Temel Dini Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kavramların Anlaşılma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 13/7 (2019), 11-36.

⁷ Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), “Temel Dini Bilgiler Öğretim Programı”, 91. (Erişim 19 Eylül 2021).

⁸ Talip Atalay, “Şâfiî Geleneğin Yaygın Olduğu Yörelere İlköğretimde Din Öğretiminin Bazı Zorlukları”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* (2006), 275.

⁹ Atalay, “Şâfiî Geleneğin Yaygın Olduğu Yörelere İlköğretimde Din Öğretiminin Bazı Zorlukları”; M. Sait Gündüz, *Şâfiî Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi (Batman İli Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, 2013; Teceli Karasu, “Dinde Çoğulculuk Bağlamında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Şâfilik”, ed. Ahmet Çakmak-Abdurrahman Hendek, 75-100. *Dinde Çoğulculuk ve Din Eğitimi: Türkiye Tecrübesi*. (İstanbul: Dem Yayınları, 2021)

2. Ülkemizde bulunan Şâfiî mezhebi mensupların örgün din eğitiminden beklentileri nelerdir?

3. Temel Dini Bilgiler dersinin işlenmesinde hangi öğrenme modeli baz alınabilir?

4. Temel Dini Bilgilere ait öğretim programları ve ders kitaplarında Şâfiî mezhebine nasıl yer verilebilir?

Bu araştırmada, nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel içerik analizi, araştırmaya konu olan metin içeriğiyle ilgili, ilk bakışta göze çarpan yanları aşmayı sağlayan, daha anlamlı ve derin bir okuma anlamına gelen ‘satır arası okuma’ olanağı sunmaktadır. Nitel içerik analizinin amacı ise metinlerdeki içeriğin ne anlama geldiğini, temel vurgusunun ne olduğunu ortaya çıkarmak ve bu bağlamda yorumlamaktır.¹⁰ Bu anlamda konunun anlaşılması için alan yazın okuma yapılmış ve özellikle aşağıda Tablo 1’de verilen kaynaklar etraflıca incelenmiştir.

¹⁰ Hüseyin Bal, *Nitel Araştırma Yöntem Ve Teknikleri (Uygulamalı-Örneklî)* (İstanbul: Sentez Yayınları, 2016), 258.

Tablo 1: İncelenen Program ve Kitaplar

Program	Kitap Adı	Yazarlar	Yayın Evi
Ortaokul Ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programı	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslam 1)	Abdullah Bektaş Dilek Türk Soydaş Furkan Özüdoğru Mustafa Nezih Pesen Sebahattin Nayir Sinan Özyurt Sümeyye Kırman Tuğba Kevser Uysal	MEB Yayınları
	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslam 2)	Abdullah Açık Ayşe Macit Dilek Mengüç Elif Emine Dirlik Hatice Büşra Paksoy Hulusi Yiğit Muhammed Beyazal	MEB Yayınları
Temel Dinî Bilgiler Dersi Öğretim Programı	Açık Öğretim Temel Dinî Bilgiler	Fatma Somuncuoğlu Erkan İbrahim Özgün	MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları Açık Öğretim Okulları
	Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler İslam 1	Sabahattin Nayir Mustafa Yılmaz Veli Karataş Mustafa Nezih Pesen Furkan Özüdoğru	MEB Yayınları
	Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler İslam 2	Abdullah Açık Veli Karataş Mustafa Yılmaz	MEB Yayınları

1. Dinin Yaşanmasında Mezheplerin Yeri

Yaratılan varlık olarak insanın kendisine yetmediği durumlar vardır. Bu durumlarda varlığını sürdürebilmesi için en çok ihtiyaç duyduğu varlık, yine kendi gibi insandır. Yeme, içme, giyinme, barınma benzeri maddi hususlarda olduğu gibi din ve eğitim gibi manevi konularda da bir ötekine ihtiyaç duymaktadır. Başka bir deyişle Allah, dünya ve ahiret gereksinimini giderebilmesi için insan için insan yaratmış, ona akıl ve duygu vermiş, evrene

verdiği düzenle de onsan istifade etmesine yardımcı olmuştur. Dahası kendi içlerinden seçtiği peygamberlerle/vahiyle dünya ve ahiret yaşam amacını yinelemiş, hak yol olarak bu peygamber sünnetlerinin takip edilerek¹¹ mutluluğa ulaşılabilceğini belirtmiştir.

Evensel olma özelliğine sahip olarak İslam, Kur'an'a ve Hz. Muhammed'in Sünnetine dayanmaktadır. İslam'ın en önemli dayanağı olarak Kur'an-ı Kerim indiği döneme olduğu gibi, kıyamete kadar bütün dönemlere, farklı algılama seviyesine sahip insanlara, farklı kültür ve coğrafyalarda yaşayan herkese hitap ettiğinden daha çok genel ilkeler vaz etmektedir. Bu anlamda Kur'an'da yer alan müteşabih ayetler dini farklı zamanlara ve kültürlere uyarlanması noktasında önemli görev icra etmektedir. Kur'an'ın indiği dönemde ayetlerin anlaşılması noktasında Hz. Peygamberin söz ve uygulamalarıyla örnekliliği, müşkil, mücmel, müteşabih ayetlerin (dolayısıyla dinin) yorumlanması ve yaşanması noktasında ortak bir anlayışın gelişmesini sağlamıştır¹². Ancak Hz. Muhammed'in (sav) vefatından kısa bir süre sonra, dinin anlaşılmasında ve yaşanmasında tek bir anlama yaklaşımından bahsetmek zordur. Zamanla tek din olarak İslam'ın farklı anlaşılma ve yaşama biçimleri ortaya çıkmış, bunlardan bazıları ise müesseseleşmiştir. Daha sonraları mezhep olarak isimlendirilen bu müesseselerde, dini bilgi ve yorumlar belli bir sistematiğe/usule bağlı üretilmiş ve halka sunulmuştur. Bu durum zamanla dinin bir mezhebe bağlı olarak anlaşılmasına ve yaşanmasına katkı sağlamıştır. Dahası din eğitimi, mezhep eğitimi şeklinde formlar olarak dini eğitim şeklinde günümüze değin gelmiştir.

Mezhepler, bizzat dinin kendisi ya da kutsal tecellisi değildirler. Daha çok Kur'an ve Sünnetin anlaşılması ve yaşanmasında beşeri yorum ve anlayışlardır. Hz. Peygamberin vefatı sonrası pratik hayatla ilgili ortaya çıkan toplumsal, siyasi, tabii kimi sorunlar dini bir çehreye bürünerek ayrılıklara sebep teşkil etmiştir. Ayrıca, Kur'an'ın "metin olarak" anlaşılması bu sorunlara cevap vermeye yetmediği anlaşıldığında, te'vil, kıyas, içtihat, rey gibi akli yöntemler geliştirilmiştir.¹³ Bu durumun tabii olarak farklılaşmayı ve mezhepleşmeyi beraberinde getirdiği söylenebilir. Doğrusu bu durum, dinin tek ve biricikliğine de halel getirmez.¹⁴ Bilakis dinin yaşanması noktasında insanın merkezde olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Mezhepler aslında, farklı karakter, kültür ve anlayıştaki insanlara seçenekler sunarak dini hayata zenginlik katmaktadır. Böylece dinin yaşanmasında kolaylaştırıcı bir rol icra ederler. Öte taraftan insanları tek anlayışa ya da mezhebi yoruma mahkûm etmek, fitraten de mümkün değildir. Zira herkesin aynı şekilde düşündüğü, görüş ayrılığına düşmediği bir insan grubu düşünülemez. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, mezhep farklılıklarının ötekileştirmelere ve çatışmalara sebebiyet vermeyecek şekilde eğitime konu edilmesidir. Çünkü istismar edilmeleri durumunda mezhepler, kolayca yıkım mekanizmalarına dönüşebilir. Dolayısıyla İslam kimliğinin her daim mezhep kimliğini kuşatacak ve gerisinde bırakılmayacak şekilde yeni kuşaklara aktarılmasına özen gösterilmelidir. Mezhebe dayalı

¹¹ Ahzâb 33/21.

¹² Sadrettin Buğda "Fıkıh Usûlü Geleneğinde Cüveynî'nin Te'vil Anlayışı", *İlahiyat Tetkikler Dergisi* 1/55 (2021), 117.

¹³ Mehmet Ali Büyükkara, "Mezhep ve Mezhepçilik", *İlahiyat Akademi Dergisi* 5 (2017), 3.

¹⁴ Cemal Tosun, "Din Eğitimi- Öğretimi ve Mezhep", *Journal of Islamic Research* 29/2 (2018), 258.

eğitim, siyasi anlamda mezhepçi anlayışla verilen eğitime dönüşmemelidir. Başka bir ifade ile din eğitimi verilirken dışlayan tekdüze anlayış yerine, farklılıkları kapsayan bir bakış açısına sahip olunmalıdır.¹⁵ Böyle olduğunda tikel mezhep kimliklerinin tümel İslam kimliğini aşındırmasının önüne geçildiği gibi yine tümel İslam kimliğinin tikel mezhep kimliğini yok sayma anlayışının da önüne geçilmiş olur.¹⁶

İslam tarihinde itikadi ve ameli olarak birbirinden farklılaşın pek çok mezhep teşekkül etmiş, bunların bir kısmı farklı sebeplerden varlıklarını sürdürememiştir. Bir kısmı ise günümüze değin dünyanın pek çok bölgesinde mensubu olacak şekilde varlıklarını devam ettirmişlerdir. Bu mezheplerden biri de Sünnî İslam anlayışı içerisinde değerlendirilen Şâfiî mezhebidir.

2. Şâfiî Mezhebi Mensuplarının Din Eğitiminden Beklentileri

İmam Şâfiî'ye (ö. 204/820) nisbet edilen fıkıh doktrini ve bu çizgide üretilen fıkıh birikimi Şâfiî mezhebi (Şâfiyye) diye adlandırılmakta, bu mezhebe mensup fakihlere ve mezhebin görüşüyle amel eden kişilere Şâfiî denmektedir.¹⁷ Şâfiî mezhebi Ehl-i Sünnet olarak kabul edilen dört mezhepten biri olarak İmam Şâfi'nin (h.150-204) İslam'ı yorumlamasına bağlı olarak ortaya çıkmaya başlamış ve zamanla kurumsallaşmıştır. Günümüzde Şâfiî mezhebine bağlı olarak dini yaşamlarını sürdüren Müslümanlar başta Malezya, Endonezya, Türkiye, Yemen, Doğu Afrika başta olmak üzere pek çok ülkede yaşamaktadırlar.

Tarihte Şâfiî mezhebi önemli yer tutmuştur. Nizamül mülk, Şâfiî ulemayı himaye etmiş, Nizamiye medreselerinde Şâfiî mezhebi merkezli bir eğitim sistemini inşa edilmesine öncülük etmiştir. Selçuklu medrese geleneği fıkıhta Şâfiîlik itikatta Eşarilik üzerine bina edilmiştir. Osmanlıda Doğu ve Güneydoğu medreseleri ağırlıklı olarak Şâfiî ve Eşari merkezli olmuştur.¹⁸ Bu medreselerde mezhebin görüşlerine dayalı hazırlanan fıkıh, ilmihal, kelim, tasavvuf gibi kitaplar üzerinden eğitim öğretim yapılmıştır. Halka yönelik derslerde hocalar, Şâfiî mezhebi merkezli sohbet yapmışlardır. Ayrıca hukuki ilişkilerde Şâfiî mezhebi temel alınarak kararlar verildiği bilinmektedir. Başka bir ifade ile bahsi geçen bölgelerde İslam dini Şâfiî mezhebi üzerinden yorumlanmış ve yaşanmıştır.

Ülkemizde Şâfiîlik Hanefî mezhebinden sonra mensubu en çok bulunan mezheptir.¹⁹ Bu mezhep son yıllara kadar daha çok ülkemizin doğu ve güney doğusunda yaşayan kişilerin tabii oldukları bir mezhep hüviyetindeyken²⁰ son yarım yüzyılda küreselleşme, şehirleşme ve batıya doğru yönelen yoğun göçlerle neredeyse mensuplarının olmadığı yer kalmamıştır. Ayrıca yakın zamana kadar düzenli ve programlı olmasa da doğu ve güneydoğunun kırsal kesimlerinde bu mezhebe dair bilgilerin verildiği medreseler bulunmaktaydı. Bu bölgelerde ikamet eden Müslümanlar din eğitimi ihtiyaçlarını bu gayri resmi eğitim kurumları olan

¹⁵ Konuyla ilgili olarak bakınız. Mahsum Aytepe, *Özgürlük Otorite Tevhid* (İstanbul: Çıra Yayınları, 2019).

¹⁶ Büyükkara, "Mezhep ve Mezhepçilik", 8.

¹⁷ Bilal Aybakan, "Şâfiî Mezhebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 19 Eylül 2021).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/safii-mezhebi>

¹⁸ Cemallettin Demirci, "Dünden bugüne Medreselerde Kelam Eğitimi ve Topluma Yansıma Biçimi", *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*, Muş: MŞÜ Yayınları 1., 12 (2013), 289.

¹⁹ Altaş, *Din Eğitimi*, 6.

²⁰ Altaş, *Din Eğitimi*, 26.

medreselerden karşılamaktaydılar. Bu imkânın ortadan kalkması, medrese olarak isimlendirilen din eğitimi kurumlarına olan güvenin azalması ve buralarda verilen eğitimin resmi bir karşılığının olmaması, Şâfiî mezhebi mensuplarını farklı arayışlara sevk etmiştir. Bu arayışlardan biri de, örgün din eğitiminin Şâfiî mezhebini de dikkate alarak yeniden düzenlenme talebi olduğu söylenebilir.²¹

Türkiye halkı, tek bir dini yorumu esas alan homojen bir topluluk değildir. Dolayısıyla sadece dinin bir yorumunu merkeze alarak, tek bir gerçekliğe doğru telkin yöntemiyle gerçekleştirilen din eğitimi insan özgürlüğünü görmezden geldiği gibi dini anlamda daha çoğulcu bir anlayışın geliştirilmesini de engellemektedir.²² Dahası, merkezi dini söylem öğrenci merkeziliği, yapılandırıcılığı ve çoklu zekâ kuramını esas alan anlayışın gelişmesini sekteye uğratmaktadır.²³ Oysa modern şehir hayatı, dinlerini/mezheplerini dikkate alarak yaşamak isteyen Şâfiî mezhebi mensuplarının kendi bilgi birikimleri ile çocuklarını yetiştirmelerini zorlaştırmıştır. Dolayısıyla onların örgün eğitimden beklentileri artmıştır. Son yıllarda da onların bu beklentilerine cevap verilmeye çalışılmaktadır. Kendi mezheplerine uygun olarak çocuklarına din eğitimi verilmesini isteyen vatandaşların ihtiyaçlarına cevap vermek için en uygun yollardan biri, örgün eğitim programlarına eklenen Temel Dini Bilgiler dersidir.

3. Din Öğretim Modelleri Çerçevesinde Şâfiî Mezhebinin Öğretim Konusu Yapılması

Batıda olduğu gibi, ülkemizde de din eğitiminin nasıl verilebileceği ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. Din eğitimi bilimi son yıllarda batı merkezli gelişim gösterdiğinden, bu konu ile ilgili ortaya sürülen bilimsel kuramlar da batı merkezli geliştirilen kuramlar olmuştur. Din eğitimi ve öğretimi alanında yapılan tartışmalar daha çok fikri Grimmit'te dayanan J. Hull tarafından geliştirilen tasnif üzerinden yapılmaktadır: Dini öğrenme, Din hakkında öğrenme ve Dinden öğrenme.²⁴

Dini öğrenme modeliyle, seçmeli ya da isteğe bağlı olarak müfredatta yer alan dersler aracılığı ile öğrencilerin dini bilgi, duygu ve becerilerinin geliştirilerek, dini aidiyet ve yaşayışlarının desteklenmesi kast edilmektedir. Din hakkında öğrenme modelinde, din eğitimi, zorunlu ya da seçmeli dersler aracılığı ile bilgi aktarma ve kültürlenme amaçlı yapılmaktadır. Dinden öğrenme modelinde ise öğrencilerin farklı dinleri/mezhepleri, her dinin/mezhebin kendi bakış açısıyla ve kendi kaynaklarından öğrenmeleri söz konusudur.²⁵ Bu anlamda batıda geliştirilen din eğitimi modellerinin ülkemizde verilen din (İslam)

²¹ Helsinki Yurttaşlar Derneği, *Diyanet İşleri Başkanlığı Araştırması*, 2014, 19, https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/02/HYD_DIBAraştırmasıRapor_Kasim2014.pdf

²² Benzer bir kaygı temel alınarak sadece İslam'ın değil aynı zamanda İbrahim'i dinlerin de doğru olduğunu savunan bir iddia için bkz. İbrahim Yıldız, "İslam ve Dini Çoğulculuk: Abdülaziz Sachedina Örneği", *İslam Düşüncesi Araştırmaları III- Yaşadığımız Çağ*. Ed. Hasan Harmanlı-İbrahim Yıldız (Ankara, Araştırma Yayınları, 2021), 251-252.

²³ Altaş, *Din Eğitimi*, 16-21.

²⁴ İbrahim Aşlamacı, "Öğretmenlerine Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Din Öğretimi Modelleri Çerçevesinde Konumlandırılması", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18/2 (2018), 722.

²⁵ Muhittin Okumuşlar, "Çok Kültürlü Toplumlarda "Din Hakkında Öğrenme" ve "Dinden Öğrenme" Modeli", *Marife*, 2/7 (2007), 251-264; Tosun, "Din Eğitimi- Öğretimi ve Mezhep", 261-262.

eğitimine uyarlanması tartışılmış ve eksik noktalar ortaya konmaya çalışılmıştır.²⁶ Öte yandan dinin ana unsuru olarak Kur'an ve Sünnet'in bu yeni anlayışlara bakışının tahliline özel önem verilmiştir.²⁷ Temel Dini Bilgiler Dersinde Şâfî mezhebine ilişkin bilgilerin yukarıda yer alan modellerden hangisine uygun olduğu, dersi yürütmekle görevli Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerin hangi modeli uygun gördükleri ve bu modellere uygun olarak dersi işlemede kendi yetkinlikleri tartışmalıdır.²⁸

Öte taraftan halkın din eğitimi ihtiyaçlarının karşılanması noktasında, politika yapıcılar ve yöneticiler tarafından örgün din eğitiminde pek çok düzenleme yapılmıştır. Siyasi, hukuki tartışmalar ile birlikte bilimsel alanda elde edilen verilere dayalı olarak DKAB programlarında, ders kitaplarında, konuların içeriklerinde ve işleniş usullerinde değişime gidilmiştir. 2006, 2010, 2018 DKAB dersi öğretim programları bu anlayışla yeniden düzenlenmiştir. Örneğin, hukuki kararlara bağlı olarak ders kitaplarına kendilerini alevi olarak nitelendiren kimselerin kutsal kabul ettikleri metinlerden pasajlara yer verilmiştir. Böylece eleştirel, objektif ve çoğulcu bir anlayışla din eğitiminin yapılması hedeflenmiştir. Seçmeli din eğitimi derslerinin programlara dâhil edilmesi, İmam Hatip Okullarının artırılması örgün eğitimde en önemli adımlardır. Ayrıca, 2001-2002 yılından itibaren öğretim programlarında da değişikliğe gidilmiştir. Özellikle "Ankara modeli" olarak geliştirilen model ile ilmiyal merkezli bir din eğitiminden, öğrenci merkezli bir din eğitime geçiş çalışmalarına başlanarak kapsayıcı din eğitiminin öncelendiği söylenebilir.²⁹ Daha sonra geliştirilen programlarla öğrenciye yaşadığı toplumsal ve kültürel ortamla uyumlu din eğitimi hedeflenmiş³⁰ ve böylece farklı görüş ve düşüncede olan kimselerin beklentilerine cevap verilmeye çalışılmıştır.

Ülkemizde DKAB dersi zorunlu olduğundan tüm öğrencileri kapsamaması beklenir. Bundan dolayı bu dersin İslam'ın kök değerlerine bağlı olarak mezhepler üstü olgusal bir yaklaşımla işlenmesi³¹ makul karşılanmalıdır. Dersin amacı öğrencileri dindar kılmak olmadığından yukarıda yer alan dini öğrenme modelinden ziyade din hakkında öğrenme ve dinden öğrenme modellerine uygun işlenebilir. Temel Dini Bilgiler dersinin amaçlar bölümünde, öğrencilerin inandıkları dinin emirlerini kavramaları ve açıklamaları beklenmekte³², Psikomotor alana yönelik hiçbir kazanıma yer verilmemektedir.³³ Ancak programda "teorik-pratik" ve "bilgi, beceri ve davranış" bütünlüğünden³⁴ bahsedilmesi özellikle ibadetler konusunun mezheplerin dikkate alınarak işlenmesini gerekli kılmaktadır.

²⁶ Okumuşlar, "Çok Kültürlü Topumlarda "Din Hakkında Öğrenme" ve "Dinden Öğrenme" Modeli", 251-264.

²⁷ Tosun, "Din Eğitimi- Öğretimi ve Mezhep", 257-267.

²⁸ Atalay, "Şâfîî Geleneğin Yaygın Olduğu Yörelere İlköğretimde Din Öğretiminin Bazı Zorlukları", Gündüz, *Şâfîî Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi (Batman İli Örneği)*.

²⁹ Recai Doğan- Nurullah Altaş, "Din Kültürü Öğretiminde Yeni Yöntem Tartışmalarında Kuramdan Uygulamaya Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları (Ankara Modeli)", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2/5 (2004), 32.

³⁰ Nurullah Altaş, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2001).

³¹ Milli Eğitim Bakanlığı, "Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), 2018", 3-7. (Erişim 18 Eylül 2021).

³² Milli Eğitim Bakanlığı, "Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı", 95.

³³ Recep Kaynakcan-İbrahim Aşlamacı-Mustafa Yılmaz-Adnan Telli, *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu* (Dem Yayınları, İstanbul 2013), 17.

³⁴ Milli Eğitim Bakanlığı, "Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dini Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programı". (Erişim 17 Eylül 20219).

“İbadetleri uygulama becerisi kazanmak”³⁵ amacı ve “İbadetlerle ilgili konu ve kazanımlarda ülkemizde yaygın olarak yer alan fihki yorumların uygulamalarına da yer verilir.” ilkesi de dini öğrenme modelini temel almayı gerekli kılmaktadır. Öte yandan Batı ülkelerinde de dersin seçmeli olduğu durumlarda, mezhebe bağlı olarak işlendiği pek çok örnek bulunmaktadır.

Ülkemizde öğrenme ortamında, Hanefî mezhebine mensup öğrencilerin yanında Şâfiî mezhebine mensup öğrenciler bulunabilir. Pek tabii insanın aklına gelen ilk soru, Temel Dini Bilgiler Öğretim Programları ve Ders kitaplarının bu duruma uygunluğudur.

4. Temel Dini Bilgiler Programı ve Ders Kitaplarında Şâfiîlik

Temel Dini Bilgiler (İslam) (TDB) dersleri İmam Hatip Ortaokulu/Liselerinde zorunlu iken, diğer ortaokul ve liselerde seçmeli olarak okutulmaktadır. Bu ders için, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslam 1-2) Dersi ve Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı (liseler için) şeklinde iki program hazırlanmıştır. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslam 1-2) programı incelendiğinde; Ortaokul Temel Dini Bilgiler 1 (OTDB1) kitabında bulunması gereken konulara dair mezheplere göre farklılık arz eden bilgiler sınırlıdır. Ancak Ortaokul Temel Dini Bilgiler 2 (OTDB2) dersi için öğretim programına göre mezheplere göre farklılık arz eden pek çok konu vardır. Bu konuların mezhepler üstü anlayışla işlenmesi zor görünmektedir. Örneğin programda “Gusül, abdest ve teyemmümün alınışı, seviyeye uygun etkinliklerle ele alınır. Ayrıca mest üzerine meshetme konusuna kısaca değinilir.”³⁶ “Namazın farzları, vacipleri ve sünnetleri ile namazı bozan durumlara öğrenci seviyesine uygun olarak yer verilir.”³⁷ gibi kazanım ve amaçlara yer verilmiştir. Kitap hazırlanmasında söz konusu bu kazanım ve amaçlar, tabii olarak mezhebi görüşe göre ele alınmayı zorunlu kılmaktadır. Örneğin namazın kılınışını konusu herhangi bir mezhep temel alınmadan öğretime konu edinilemez. Çünkü namazın farzları, vacipleri, sünnetleri, namazda duruş şekilleri gibi konular mezhebe göre farklılık arz etmektedir. Bu durumda yapılması gereken şey, toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan Hanefî mezhebinin esas alınmasıyla birlikte başta Şâfiî mezhebi olmak üzere diğer mezhep ve görüşlere de yer verilmesidir.

Lise Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde özellikle “ İbadet Hayatımız” olan 2. Ünitenin büyük bir kısmının mezhebi bilgilere göre hazırlanması gerektiği söylenebilir. Programda yer alan “ İbadetin kabul edilme şartlarını açıklar.” “Abdest, boy abdesti ve teyemmümün alınışını açıklar.” “Namazın çeşitlerini, farz, vacip ve sünnetlerini açıklar.” “Çeşitlerine göre namazın kılınışına örnekler verir.” “Zekât ve sadaka ile ilgili hükümleri açıklar.” “Haccın yapılışını ana hatlarıyla açıklar.”³⁸ gibi kazanımların edinilmesi, konunun dini öğrenme modeline göre hazırlanmasını zaruri kılmaktadır. Her ne kadar programlarda herhangi bir mezhepten bahsedilmemişse de kitap hazırlayıcılar, doğal olarak

³⁵ Milli Eğitim Bakanlığı, “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programı”, 8.

³⁶ Milli Eğitim Bakanlığı, “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programı”, 17.

³⁷ Milli Eğitim Bakanlığı, “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programı”, 18.

³⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, “Temel Dini bilgiler Dersi Öğretim Programı”, 92.

daha yaygın olan Hanefî mezhebini temel almak durumunda kalmaktadırlar. Nitekim ileride açıklanacağı üzere hazırlanan kitaplarda bu durum açıkça görülmektedir. Benzer bir şekilde Bala ve Işıkdöğen Temel Dini Bilgiler derslerindeki dini anlayış ve dünya görüşünü konu edindikleri araştırmada, bu derslere ait içerilerin “mezhepler üstü bir nitelikten çok hem fihhi hem de itikadi olarak Ehli Sünnet anlayışını yansıttıklarını”³⁹ belirtmektedirler.

Temel Dini Bilgiler derslerine ait ders kitapları incelendiğinde, mezheplere ilişkin farklı görüşlerin olduğu hususlarda kitapların fikhî mezheplerden Sünnî anlayış içerisinde değerlendirilen Hanefî mezhebini merkeze alınarak hazırlandığı görülmektedir. Benzer bir sonuç Bala ve Işıkdöğen tarafından yapılan çalışmada da elde edilmiştir.⁴⁰ Örneğin sübhaneke, konut, tahiyat gibi namazda ve namaz dışında okunan dualarda, namazın farzları, sünnetleri, namazı bozan durumlar, sehiv secdesi gibi hususlarda⁴¹ Hanefî mezhebini görüşleri temel alınmıştır. Bununla birlikte örneğin abdest⁴², müekked sünnet⁴³, nafile namazlar⁴⁴, orucu bozan durumlar⁴⁵, zekât⁴⁶, haccın farzları⁴⁷, umre⁴⁸, kurban⁴⁹ gibi bazı konularda Şâfiî mezhebini görüşlerine de ayrıca yer verilmiştir.

Sonuç

Hız Peygamberin vefatından sonra Kur’an’da farklı yorumlara imkân tanıyan ibarelerin olması, farklı kültürden insanların İslam’a girmesi, insanların farklı kavrama yetisine sahip olmaları, siyasi hedefler, yeni sorunların ortaya çıkması gibi nedenlerle dinin yorumunda farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu yorumların bir kısmı mezhep haline gelerek günümüze değin varlıklarını sürdürmüşlerdir. Din de farklı yeterliliklere ve algılara sahip insanlar arasında varlığını yüz yıldır devam ettiren mezhepler üzerinden yaşanmaktadır.

Ülkemizde Hanefî mezhebini sonra mensubu en çok bulunan mezhep Şâfiîliktir. Hatta kimi bölgelerde bütün öğrenciler Şâfiî mezhebini mensuplardır. Günümüzde şehirleşme, göç gibi nedenlerle bu mezhep mensupları ülkemizin farklı şehirlerine dağılmış durumdadırlar. Kendi çocuklarına din eğitimini vermekte zorlanmaları, onları devlet tarafından verilen din eğitiminden beklentiye yöneltmiştir. Onların istek ve ihtiyaçlarını Temel Dini Bilgiler dersi üzerinden karşılamak mümkündür.

Temel Dini Bilgiler Öğretim programları dini öğrenme modeline uygun eğitim yapmaya olanak tanımaktadır. Bu derslerde dini öğrenme modeli temel alınırken, mezhepler açılımlı bakış açısıyla dersin yapılandırılması en iyi seçenek gibi durmaktadır. Zira bu

³⁹ Sabahattin Bala-Davut Işıkdöğen, “Seçmeli ‘Temel Dini Bilgiler’ Derslerindeki Dini Anlayış Ve Dünya Görüşü”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 10 (2020), 72.

⁴⁰ Bala-Işıkdöğen, “Seçmeli ‘Temel Dini Bilgiler’ Derslerindeki Dini Anlayış Ve Dünya Görüşü”, 72.

⁴¹ Abdullah Açıık vd., *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dini Bilgiler (İslam 2)*, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2019), 72-74; Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler İslam 2, 52-70.

⁴² Abdullah Açıık vd., *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dini Bilgiler (İslam 2)*, 52.

⁴³ Abdullah Açıık vd., *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dini Bilgiler (İslam 2)*, 78-79.

⁴⁴ Abdullah Açıık vd., “*Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler İslam 2*”, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2019), 64.

⁴⁵ Abdullah Açıık vd., “*Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler İslam 2*”, 65

⁴⁶ Abdullah Açıık vd., “*Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler İslam 2*”, 82

⁴⁷ Abdullah Açıık vd., “*Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler İslam 2*”, 91

⁴⁸ Abdullah Açıık vd., “*Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler İslam 2*”, 103

⁴⁹ Abdullah Açıık vd., “*Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler İslam 2*”, 105

⁵⁰ Abdullah Açıık vd., “*Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler İslam 2*”, 106

anlayışa göre temel mezhebe göre konu işlenirken, farklı mezheplere mensup öğrencilerin olduğu sınıflarda bu öğrencilerin mezheplerinin bakış açıları da verilebilir. Başka bir deyişle Hanefî mezhebi temel alınarak gerekli yerlerde Şâfiî mezhebinin yorumlarına da yer verilebilir. Nitekim Temel Dini Bilgiler ders kitaplarının bazı bölümlerinde Hanefî merkezli konu işlendikten sonra Şâfiî mezhebinin konuyla ilgili farklı görüşler ele alınmıştır. Ayrıca program, esnekliği sayesinde öğretmenlerin uyarlama yapmalarına fırsat tanımaktadır. Ancak öğretmenlerin bu konudaki yaklaşımları ve yeterlilikleri tam olarak bilmek zordur. Bu sonuca bağlı olarak;

Programda, öğretmenler tarafından Şâfiî mezhebinde ilişkin uyarlama yapılması gereken yerler özellikle belirtilebilir.

Ders kitaplarında farklı değerlendirmelerin olduğu noktalarda Hanefî mezhebi ile Şafii mezhebinin görüşlerine karşılaştırmalı olarak yer verilebilir.

DKAB öğretmenlerin Şâfiî mezhebine göre dersi uyarlama yaklaşım ve yetkinleri konularında araştırma yapılabilir.

Kaynakça

- Açık, Abdullah vd., *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dini Bilgiler (İslam 2)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2019.
- Açık, Abdullah vd. “*Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler İslam 2*”. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2019.
- Altaş, Nurullah. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2001.
- Aşlamacı, İbrahim. “Öğretmenlerine Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Din Öğretimi Modelleri Çerçevesinde Konumlandırılması”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18/2 (2018), 718-744.
- Atalay, Talip. “Şâfiî Geleneğin Yaygın Olduğu Yörelerde İlköğretimde Din Öğretiminin Bazı Zorlukları”. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* (2006), 272-292.
- Aybakan, Bilal. “Şâfiî Mezhebi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 19 Eylül 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/safii-mezhebi>
- Aytepe, Mahsum. *Özgürlük Otorite Tevhid. İstanbul: Çıra Yayınları*, 2019.
- Bal, Hüseyin. *Nitel Araştırma Yöntem Ve Teknikleri (Uygulamalı-Örnekli)*. İstanbul: Sentez Yayınları, 2016.
- Buğda Sadrettin. “Fıkıh Usûlü Geleneğinde Cüveynî'nin Te'vil Anlayışı”. *İlahiyat Tetkikler Dergisi* 1/55 (2021), 113-137.
- Büyükkara, Mehmet Ali. ”Mezhep ve Mezhepçilik”. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 5 (2017), 1-9.
- Bala, Sabahattin - Işıkdogan, Davut. “Seçmeli ‘Temel Dini Bilgiler’ Derslerindeki Dini Anlayış Ve Dünya Görüşü”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 10 (2020), 49-78.
- Doğan, Recai - Altaş, Nurullah. “Din Kültürü Öğretiminde Yeni Yöntem Tartışmalarında Kuramdan Uygulamaya Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları (Ankara Modeli)”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2/5 (2004), 23-38.
- Demirci, Cemallettin. ”Dünden bugüne Medreselerde Kelam Eğitimi ve Topluma Yansıma Biçimi”. *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*. Muş: MŞÜ Yayınları 1., 2 (2013).
- Geyik, İbrahim-Zengin, Mahmut. “Ortaöğretim Seçmeli Temel Dini Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kavramların Anlaşılma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 13/7 (2019), 11-36.
- Gündüz, M. Sait. *Şâfiî Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi (Batman İli Örneği)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Gül, Ali Rıza. “Dinin İşlevleri ve İnsan Hakları Eksininde Devlet Eliyle Din Öğretimi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29 (2010), 137-177.
- Helsinki Yurttaşlar Derneği, Diyanet İşleri Başkanlığı Araştırması, 2014., https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/02/HYD_DIBArastirmasiRapor_Kasim2014.pdf
- Karasu, Teceli. “Dinde Çoğulculuk Bağlamında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Şâfîlik”, ed. Ahmet Çakmak-Abdurrahman Hendek,75-100. *Dinde Çoğulculuk ve Din Eğitimi: Türkiye Tecrübesi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2021
- Kaymakcan, Recep. “Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler”, *EKEV Akademi Dergisi*, 10/27 (2006), 21-36.
- Kaymakcan, Recep vd. *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*. İstanbul: Dem Yayınları, 2013.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), “Temel Dini Bilgiler Öğretim Programı”. Erişim 19 Eylül 2021. http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/17174814_AYHL_TemelDiniBilgiler_2017.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), “Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), 2018”. Erişim 18 Eylül 2021.

[https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018130153652546-DKAB_\(4-8.%20S%C4%B1n%C4%B1f\)_DOP_%202018.pdf4](https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018130153652546-DKAB_(4-8.%20S%C4%B1n%C4%B1f)_DOP_%202018.pdf4)

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), “Ortaokul Ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programı”. Erişim 17 Eylül 2019.

https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201821911382860-02-TDB_Ortaokul_%C4%B0HO_D%C3%96P_.pdf

Okumuşlar, Muhittin. “Çok Kültürlü Toplumlarda “Din Hakkında Öğrenme” ve “Dinden Öğrenme” Modeli”, *Marife*, 2/7 (2007), 251-264

Öncel, Eyup Serkan. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının eleştirel düşünme becerileri açısından İncelenmesi”, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 11/18 (2019), 2797-2829.

Şimsek, Eyup - Göngör, Özcan. “Alevi Yapılaşması, Talepler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitaplarında Alevilik- Bektaşilik. *Journal of Turkish Studies* 8/3 (2013), 539-565.

Tosun, Cemal. “Din Eğitimi- Öğretimi ve Mezhep”. *Journal of Islamic Research* 29/2 (2018), 257-267.

Yıldız, İbrahim. “İslam ve Dini Çoğulculuk: Abdülaziz Sachedina Örneği. *İslam Düşüncesi Araştırmaları III- Yaşadığımız Çağ*. ed Hasan Harmancı-İbrahim Yıldız. 251-264. Ankara, Araştırma Yayınları, 2021.